

⁷ Заключительный акт Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_055

⁸ Декларация тысячелетия Организации Объединенных Наций. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_621

⁹ Там само.

Резюме

Статтю присвячено огляду проблем та перспектив міжнародного права. Визначаються завдання, які стоять перед міжнародним правом у XXI столітті.

Ключові слова: міжнародне право, міжнародні відносини, принципи міжнародного права, локальні конфлікти, права людини.

Резюме

Статья посвящена обзору проблем и перспектив международного права. Определяются задачи, стоящие перед международным правом в XXI веке.

Ключевые слова: международное право, международные отношения, принципы международного права, локальные конфликты, права человека.

Summary

The article is devoted to review of the problems and prospects of international law. The tasks facing international law in XXI century are defined.

Key words: international law, international relations, principles of international law, local conflicts, human rights.

Отримано 28.05.2012

О. В. ГОНЧАРОВА

Ольга Вадимівна Гончарова, студентка IV курсу юридичного факультету Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

ДО ПИТАННЯ ДОСУДОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ

Досудове врегулювання господарських спорів відіграє важливу роль як для суб'єктів господарювання, так і для судової системи загалом. Даний правовий засіб застосовується сторонами самостійно та на власний розсуд з метою безпосереднього і швидкого вирішення господарського спору, разом з тим це допомагає «розвантажити» суди від значної кількості позовів. Однак у чинному законодавстві України все ж таки існують певні недоліки та суперечності, які потребують усунення.

Метою даного дослідження є визначення доцільності правового регулювання досудового порядку вирішення господарських спорів Господарським процесуальним кодексом України. Саме навколо цього питання і буде зосереджено увагу в даній статті.

Досудовий (претензійний) порядок врегулювання господарських спорів регламентовано Розділом II Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) від 6 листопада 1991 р., а також ст. 222 Господарського кодексу України (далі – ГК України) від 16 січня 2003 р., іншими нормативно-правовими актами, зокрема: кодексом Торговельного мореплавства України; Повітряним кодексом України; статутом залізниць України; статутом автомобільного транспорту України, які регулюють спеціальний порядок досудового врегулювання господарських спорів.

Зазначимо, що питання досудового врегулювання спорів було предметом досліджень таких вчених-юристів, як І. А. Балюк¹, В. Д. Чернадчук², Ю. В. Волочай³, Т. С. Дунайло⁴.

Більшість науковців приділили свою увагу саме науково-теоретичним аспектам досудового врегулювання господарських спорів. І. А. Балюк звернула увагу на існування проблеми правового регулювання досудового порядку вирішення господарських спорів і, як висновок, зазначила, що правові норми, які регулюють відносини досудового врегулювання спорів, *не повинні міститися в ГПК України*, а для правового закріплення таких норм доцільно застосовувати підзаконні акти⁵.

Згідно зі ст. 5 ГПК України: «*сторони застосовують заходи досудового врегулювання господарського спору за домовленістю між собою*»⁶. Виходячи з положень статті, застосування даних заходів буде правом суб'єктів господарювання, а не їх обов'язком, оскільки досудове врегулювання господарських спорів є добровільним порядком, і його застосування поставлено в залежність від волі сторін спору.

Варто зазначити, що згідно зі ст. 6 ГПК України досудове врегулювання спорів здійснюється шляхом звернення з письмовою претензією, яка надсилається рекомендованим або цінним листом або вручається під

розписку. Частина 2 даної статті закріплює положення, що підприємства та організації, чії права та законні інтереси порушено, з метою безпосереднього врегулювання спору з порушником цих прав та інтересів, звертаються до нього з письмовою претензією⁷.

На наш погляд, під *претензією* тут слід розуміти правовий засіб забезпечення сторонами договору захисту своїх прав і законних інтересів. Так, зокрема В. Д. Чернадчук, зазначає, що претензія як матеріально-правова вимога одного з учасників спірних правовідносин до іншого являє собою засіб урегулювання конфлікту самими сторонами без втручання господарського суду⁸.

Таким чином, досудове врегулювання господарських спорів полягає в тому, що сторони *самостійно застосовують заходи, спрямовані на вирішення існуючого між ними спору до моменту вступу в правовідносини з судом, шляхом подання претензії контрагенту, який порушив умови договору*.

Зазначимо, що до 2002 р. досудове врегулювання господарських спорів було обов'язковою стадією господарського процесу. Так у ст. 63 ГПК України зазначалося, що у *випадку неподання доказів про вжиття заходів досудового врегулювання спору позовна заява повертається*.

Дане положення застосовувалося господарськими судами України досить довго. У зв'язку з цим виникло питання стосовно того, *чи не порушує існування обов'язкового досудового врегулювання спорів права особи на судовий захист?* Оскільки зі змісту ч. 2 ст. 124 Конституції України, щодо поширення юрисдикції судів на всі правовідносини, що виникають у державі, випливає, що кожен із суб'єктів правовідносин у разі виникнення спору може звернутися до суду за його вирішенням⁹.

Першим кроком на шляху вирішення цієї проблеми стала постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» від 1.11.1996 р. № 9, у п. 8 якої з посиланням на ст. 124 Конституції України зазначено: «Суд не вправі відмовити особі в прийнятті позовної заяви чи скарги лише з тієї підстави, що її вимоги можуть бути розглянуті в передбаченому законом досудовому порядку»¹⁰.

Згодом у рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю «Торговий дім «Кампус Коттон клуб» щодо офіційного тлумачення положення ч. 2 ст. 124 Конституції України (справа про досудове врегулювання спорів)» від 09.07.2002 р. № 15-рп/2002 було визначено, що встановлення законом або договором досудового врегулювання спору за волевиявленням суб'єктів правовідносин не є обмеженням юрисдикції судів і права на судовий захист. Тим самим, Конституційний Суд України встановив, що наявність договірних правил досудового врегулювання спорів не є перешкодою для звернення до суду з позовом¹¹.

Наступним кроком вирішення цієї проблеми стало прийняття Закону України від 23 червня 2005 р. № 2705-IV «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відносного досудового врегулювання спорів», яким було виключено положення п. 7 ч. 1 ст. 63 ГПК України: «у випадках неподання доказів вжиття заходів досудового врегулювання спору, позовна заява повертається», тим, самим визначено, що досудовий порядок врегулювання господарських спорів не може бути обов'язковою умовою (стадією) для подальшого розгляду справи господарським судом. Також законом було внесено зміни і до ч. 1 ст. 5, якими встановлено, що *сторони застосовують заходи досудового врегулювання господарського спору за домовленістю між собою*, що остаточно визначили досудовий порядок вирішення спорів, як альтернативний. Але варто наголосити, що даний правовий засіб не є обов'язковим¹².

Отже, після внесення змін до ГПК України претензійний порядок вирішення спору є правом суб'єктів господарювання, а не обов'язком, як це було раніше. Слід звернути увагу, що обов'язковість його застосування може зводитись лише до волі учасників, яку вони за бажанням можуть закріпити в договорі у формі застереження про те, що спори між ними, які пов'язані з укладенням, розірванням, виконанням цього договору, можуть бути передані на вирішення господарського суду лише за умови додержання порядку досудового врегулювання, який закріплений у розділі II ГПК України¹³.

Варто зазначити, що в ч. 3 ст. 5 ГПК України зазначається вичерпний перелік спорів, на які не поширюється порядок досудового врегулювання і в цих випадках сторони не можуть обумовити в договорі можливість його застосування. До цього переліку входять: спори про визнання договорів недійсними; спори про визнання недійсними актів державних та інших органів підприємств та організацій, які не відповідають законодавству і порушують права та охоронювані законом інтереси підприємств та організацій; спори про стягнення заборгованості за опротестованими векселями; спори про стягнення штрафів Національним банком України з банків та інших фінансово-кредитних установ; спори про звернення стягнення на заставлене майно.

Звертаємо увагу на те, що ст. 222 ГК України «Досудовий порядок реалізації господарсько-правової відповідальності» також закріплює даний порядок, як право суб'єктів господарювання на власний розсуд вирішувати конфліктні ситуації, шляхом подання претензії¹⁴.

Деякі науковці та практики вважають, що порядок досудового врегулювання господарських спорів взагалі не потрібен, оскільки він ефективно діяв лише завдяки особливостям радянської господарської системи, а в нових умовах не може ефективно застосовуватись та втратив популярність серед суб'єктів господарювання.

Слід погодитись із думкою Т. С. Дунайко, що переваги претензійного порядку очевидні. У своїй статті вона правильно зазначає, що якщо господарський суд прийме до провадження вашу справу, розгляне і вирішить її не менш, як за 2–3 місяці (не менше), то задоволення претензії займе приблизно один або два місяці залежно від складності перевірки обґрунтованості ваших вимог¹⁵. Ще однією перевагою досудового врегулювання господарського спору можна вважати те, що застосування сторонами претензійного порядку дозволяє їм зекономити на судовому зборі. Якщо подання до Господарського суду позовної заяви майнового

характеру забирає 2 % ціни позову та не менше 1,5 розміру мінімальної заробітної плати, а також оплату вартості вашого представника, то претензія вимагає лише витрат на відправлення її контрагенту (порушнику)¹⁶. У зв'язку з цим, на нашу думку, існування порядку досудового врегулювання господарських спорів є необхідним, оскільки, він забезпечує реалізацію інтересів суб'єктів господарювання, які бажають пришвидшити вирішення спору між контрагентом та забезпечити збереження власних коштів.

Але більш правильним буде, якщо регулювання порядку досудового врегулювання господарських спорів здійснюватиметься лише Господарським кодексом України, однак воно не повинно обмежуватися рамками лише 222 статті, а має визначатися окремим розділом ГК України, для того щоб чітко встановити порядок реалізації господарсько-правової відповідальності (порядок і строки пред'явлення та розгляду претензії, повідомлення заявника про результати розгляду претензії).

А щодо Господарського процесуального кодексу України, то його норми повинні бути спрямовані на регулювання обов'язкового порядку здійснення господарського судочинства незалежним судовим органом. У зв'язку з цим у ГПК України варто внести зміни, а саме: виключити Розділ II «Досудове врегулювання господарських спорів» і зазначити лише в одній статті існування можливості вирішення спору за домовленістю сторін в досудовому порядку, а також, те що це в подальшому не буде перешкодою для звернення з позовом до господарського суду.

Як уже зазначалося вище, донедавна досудове врегулювання господарських спорів вважалося однією з обов'язкових стадій господарського процесу. Для того, щоб Господарський суд прийняв до свого провадження справу, господарюючим суб'єктам необхідно було, перш за все, вжити заходів досудового врегулювання спорів. Але рішенням Конституційного суду України від 9 липня 2002 р. № 15-рп/2002 було встановлено, що право особи на звернення до суду не може бути обмежене законом або іншими нормативно-правовими актами. Після приведення у відповідність положень ГПК до вимог ст. 124 Конституції України, а саме виключення п. 7, ч. 1 ст. 63 ГПК («У випадках неподання доказів вжиття заходів досудового врегулювання спору позовна заява повертається.») законом України від 23 червня 2005 р. № 2705-IV, встановлено, що досудовий порядок урегулювання господарських спорів не є обов'язковою умовою та стадією процесу для подальшого розгляду справи господарським судом.

Таким чином було визначено, що можливість судового захисту не може бути поставлена законом у залежність від використання суб'єктами господарювання досудового врегулювання спору. Застосування претензійного порядку, на сьогоднішній день, є правом сторін і здійснюється виключно за їх домовленістю між собою, самотійно. А також відмова суб'єктів господарювання в його застосуванні не виключає можливості реалізації особою свого конституційного права на судовий захист. Проте після внесення зазначених змін, регулювання досудового порядку вирішення господарських спорів все ж таки залишилось за розділом II ГПК України.

Так, господарське процесуальне право – це система правових норм, які регулюють господарські процесуальні відносини, що виникають між Господарським судом та іншими учасниками процесу при розгляді й вирішенні господарських спорів та інших справ, у процесі перевірки законності та обґрунтованості прийнятих судових рішень.

Виходячи з даного визначення випливає, що господарський суд – це обов'язковий учасник господарських процесуальних відносин, який здійснює правосуддя у формі розгляду господарських справ. А Господарський процесуальний кодекс України, спрямований саме на регулювання цих відносин, які визначають порядок та умови здійснення господарського судочинства незалежним судовим органом.

Підсумовуючи викладений вище матеріал, зазначимо наступне:

1) Суд є основним, головним та обов'язковим учасником господарських відносин, що виникають при здійсненні ним господарського судочинства та регулюються нормами господарського процесуального права. Зважаючи на це, Господарським процесуальним кодексом України повинні визначатися саме обов'язкові умови та порядок здійснення судочинства господарськими судами, через встановлення обов'язкових стадій для всебічного, повного розгляду та об'єктивного вирішення спору господарським судом.

2) Оскільки застосування претензійного порядку не є обов'язковою умовою для реалізації особою свого конституційного права на судовий захист і не потребує втручання у вирішення спору господарського суду, на наш погляд, регулювання окремим розділом Господарського процесуального кодексу України досудового врегулювання господарських спорів є недоцільним. У даний кодифікований акт варто внести зміни такого характеру: виключити Розділ II «Досудове врегулювання господарських спорів» і зазначити лише в одній статті існування можливості вирішення спору за домовленістю сторін у досудовому порядку, а також те, що це в подальшому не буде перешкодою для звернення з позовом до господарського суду. А механізм застосування досудового врегулювання господарських спорів, вважаємо, повинен регулюватися окремим розділом саме Господарського Кодексу України.

¹ Господарське процесуальне право // І. А. Балюк: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2002. – 224 с.

² Господарське процесуальне право України. Підручник // За заг. ред. В. Д. Чернадчука, В. В. Сухоноса, В. П. Нагребельного та ін. – Суми: Університетська книга. – 2006. – 331 с.

³ Волочай Ю. В., Ткач С. С. Досудове врегулювання господарського спору / Ю. В. Волочай, С. С. Ткач // Методична рекомендація Кременчуцького районного управління юстиції. – 2010. – 20 с.

⁴ Дунайло Т. С. Претензійна пастка // Юридична газета. – № 12 (24). – 25 июня 2004 г.

⁵ Господарське процесуальне право. Навч. посіб. // І. А. Балюк. – К.: КНЕУ, 2002. – 224 с. – С. 16.

⁶ Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 5. – Ч. 1.

⁷ Там само. – Ст. 6.

⁸ Господарське процесуальне право України Підручник. // За заг. ред. В. Д. Чернадчука, В. В. Сухоноса, В. П. Нагребельного та ін. – Суми: Університетська книга. – 2006. – С. 52.

⁹ Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – Ст. 124. – Ч. 2.

¹⁰ Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 1996 р. // Право України. – 1996. – № 12. – П. 8.

¹¹ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю «Торговий Дім «Кампус Коттон клуб» щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 124 Конституції України (справа про досудове врегулювання спорів) від 9 липня 2002 р. № 15-рп/2002 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 28. – Ст. 1333.

¹² Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо досудового врегулювання спорів». – Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2005. – № 33. – Ст. 427.

¹³ Волочай Ю. В., Ткач С. С. Вказана праця. – С. 6.

¹⁴ Господарський кодекс України. Прийнятий Верховною Радою України 16 січня 2003 року // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 222.

¹⁵ Дунайло Т. С. Вказана праця.

¹⁶ Закон України «Про судовий збір» // Офіційний вісник України. – 2011. – № 59. – Ст. 4. – Ч. 2.

Резюме

У статті аналізується досудовий порядок вирішення господарських спорів за чинним законодавством України. Увага фокусується на тому, що з 2002 року досудове врегулювання господарських спорів не є обов'язковою стадією господарського судочинства. За результатами дослідження зроблено висновки та надано ряд пропозицій.

Ключові слова: досудове врегулювання господарських спорів, правове регулювання, претензія, право суб'єктів господарювання, стадія.

Резюме

В статье анализируется досудебный порядок разрешения хозяйственных споров по действующему законодательству Украины. Внимание фокусируется на том, что с 2002 года досудебное урегулирование хозяйственных споров не является обязательной стадией хозяйственного судопроизводства. По результатам исследования сделаны выводы и дано ряд предложений.

Ключевые слова: досудебное урегулирование хозяйственных споров, правовое регулирование, претензия, право субъектов хозяйствования, стадия.

Summary

The paper analyzes the pre-trial order of resolving economic disputes under the current legislation of Ukraine. Attention is focused on the fact that since the year 2002 court settlement of business disputes has not been the compulsory stage of economic justice. The conclusions were made and a number of proposals were given in accordance with the results of the research.

Key words: pretrial settlement of the commercial disputes, legal regulations, claim, the right of the subjects of management, stage.

Отримано 8.05.2012

С. В. КУЛІЦЬКА

Софія Вікторівна Куліцька, студентка IV курсу юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СУТНОСТІ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю пошуку шляхів вирішення деяких проблемних питань, які виникають при виконанні спадкового договору, на основі аналізу існуючих підходів теорії та практики.

Насамперед необхідно зазначити, що окремі аспекти забезпечення виконання спадкового договору, а також контролю за виконанням такого договору розглядаються у працях таких науковців, як Р. А. Майданик, Є. О. Рябоконт, С. В. Мазуренко, Н. П. Шама, В. В. Васильченко, С. Я. Фурса та інших. Проте, незважаючи на наявність значної кількості наукових розробок, згадана проблематика залишається актуальною й до сьогодні передусім з урахуванням неоднозначності як самої правової природи спадкового договору, так і відсутності сталої нотаріальної й судової практики застосування даного інституту.